

Hooger onderwijs in 1879 veranderd werd, en met die wijziging vanzelf het geheel nieuwe denkbeeld opkwam, om te komen tot een universitaire beoefening der wetenschap, maar nu op den grondslag van dezelfde beginselen, die de geïnstiteerde kerken in haar belijdenis beleden.

De empirie kon hier den doorslag niet geven, want de empirie in de dagen onzer vaderen was juist vlak het omgekeerde van de empirie, die wij in deze eeuw oppeden.

Waar nu de empirie u in twee verschillende perioden tot een geheel tegenovergestelde conclusie zou brengen, laat ze u voor het trekken van een conclusie in den steek. En in zulk een geval nu hebt ge van de empirie op de beginselen terug te gaan, en de eerste beginselen het richtsnoer te ontleenen, dat de empirie u niet geven kan.

Onze Beroedienst.

XLIX.

Valt alzoo de voorlezing van de Wet vóór de Predikatie uit, om hare plaats na afloop der Predikatie te vinden, dan staan we nu voor de vraag, welke gang de Liturgische handeling dan behoort te nemen tusschen het *Votum* en de *Predikatie*.

Onmiddellijk op het *Votum* moet, gelijk we reeds aantoonde, de *Benedictie* volgen, maar dan komt, in de tweede plaats, na de *Benedictie* de *Schuldbelijdenis*, en na de *Schuldbelijdenis* moet, bij goede Liturgische regeling, de *Absolutie* worden uitgesproken.

Die *Schuldbelijdenis* nu kan tweeërlei vorm dragen. Ze kan óf door den Voorganger als tulk der gemeente worden uitgesproken, óf door de gemeente zelve. En indien dit laatste, dan kan ze, óf door de Gemeente worden gezongen, óf worden uitgesproken.

Dit laatste is in de Engelsche bisschoppelijke kerk door het *Book of Common Prayer* ingevoerd.

Er is dan een gebod van schuldbelijdenis, dat een ieder gebruikt voor zich heeft in zijn kerkboek, en dat de meesten door de lange gewoonte uit het hoofd kennen. In dat gebod gaat dan een der predikanten voor, en volzin voor volzin, spreekt de geheele gemeente hem overluid na.

Zeker een ideale vorm, maar die, helaas, bij de uitvoering al spoedig haar ideale schoonheid verliest. In kleinere kerken, met een goede gemeente, waarvan bijna elk lid het gebod van buiten kent, gaat het nog even. Maar bij grotere samenkomsten, en als de meesten de woorden nog pas uit het boek moeten lezen, is al spoedig de eenheid van toon teloor. Wat de één uitspreekt is door den ander eerst een lettergreep, straks een heel woord, ten slotte twee of drie woorden vooruit, en zoo ontstaat er reeds halverwege van het gebod een wezenlijke ontzettende verwarring.

Dit leidt er dan toe, dat velen maar halfdud gaan spreken, anderen meesluitend fluisteren, en weer anderen zich ganschelijk stil houden.

Zij die in het koor en vlak vóórden zitten, bidden dan mede. De anderen hooren het aan. En het gemeenschappelijk overluid bidden bepaalt zich al spoedig tot een zeer kleinen kring; terwijl zij die het enkel aanhooren zulk een gegons van klanken te hooren krijgen, dat ze eenvoudig niet medebidden kunnen. Ook waar ze beproeven, om in stilte voor zichzelf te bidden, worden ze door dat gegons gestoord.

Doch al ziet men af van dit droef verloop, zelfs ook in kleine kerken is dat saam overluid bidden toch niet stichtelijk. Het zou dit alleen kunnen zijn bij zoo melodieus en harmonisch ontwikkeld volk, waar men vanzelf volkomen gelijke maat in het spreken hield en onder het spreken allen in eenzelfde toon bleef. Dan zou er slechts één stem, harmonieus gevarieerd, gehoord worden, en allen zouden in die ééne stem hun persoonlijke stem laten invoelen.

Maar zoo melodieus en harmonisch zijn noch de Engelschen noch wij in onze uitingen. Men hoort bij zulk overluid bidden van meerdere tegelijk altoos allerlei stemmen, die dooreenwarrelen, en die veelerlei stemmen spreken op allerlei toon. Schiel en dof, Hard en zacht, Klagen en hoog, Gevoelvol en mat. En die variaties van spraaktoon geven ten slotte zulk een onaangenaam geheel, dat men in zijn eigen spreken zijn ziel niet meer hoort weerklinken. En ten leste wordt het een machinaal opzeggen, zonder dat het hart in de woorden uitvoelt.

Voor al bij een Schuldbelijdenis nu is dit hinderlijk en storend. Reeds op zichzelf zijn lang niet allen die daar staan of neersitten, op dat oogenblik, in een stemming van verootmoediging. Niet weinigen moeten eerst door en onder het gebod in die stemming komen. En dit nu blijft onverbidde-lijk uit, als de wijze waarop geboden wordt aan het opwekken van die stemming in den weg staat.

Hier past het plechtige, en zulk saam overluid bidden staat juist aan dat plechtige in den weg.

Men hoort dit in de Engelsche kerk dan ook dadelijk, zoo men het opzeggen van zulk een Schuldbelijdenis vergeelikt met het bidden van het *Onze Vader*, met het bidden van het *Glorij be to the Father* enz., en met het *Amen*.

Als de gemeente overluid het *Amen* uitspreekt, en de Geloofsbelijdenis enz. dan is dit ééne plechtige klank. Men hoort één stem. Het is welluidend en treffend tegelijk. Ook het "Glorij be to the Father, to the Son and to the Holy Ghost, world without end" is allen zoo van der jeugd bekend, en zit er zoo meer vaarst in, dat, ook waar het niet gezongen, maar gesproken wordt, dit uitspreken plechtig en welluidend begaat. Een hetzelfde mag in den regel ook getuigd van het *Onze Vader*. Ook dit leent ieder zoo vast, en het valt

in zoo korte volzinnen, telkens ééne bede, uiteen, dat gemeenlijk ook bij het overluid saamblijven van het *Onze Vader* geen stoornis intreedt, en de geheele uitvoering, als we zoo zeggen mogen, stichtend aandoet.

Maar zoo is het niet met de andere geboden. Ze zijn er te lang voor. Ze zijn vervat in volzinnen, die niet genoeg ritmisch afloopen. Men kent ze niet vast genoeg. En het gevolg is, dat wat stichtend meest er ontlicht.

Blijft alzoo geen andere keuze dan tusschen een gebod uitgesproken door den Voorganger, zoodat de anderen geheel zwijgen, of ook een Schuldbelijdenis die gezongen wordt.

Onze vooralsnog bestaande Liturgie koos voor het eerste, en gaf daarvoor tweedelijk gebod, het ééne langer, het andere korter, maar in elk geval een formuliergebed, en op dit laatste moet nadruk worden gelegd.

Zoo ergens toch, dan is bij de Schuldbelijdenis alle vrij gebod van den Voorganger misplaatst. Als de Voorganger zoege- naamd "vrij bidt", moet wie dit mede zal bidden, eerst onder het hooren van dat hij bidt, in die bede inkomen, en onderwijl dit geluikte, is de voorbereidende prediker reeds weer verder. Dit zou nu nog gaan, zoo de Voorganger had in zeer korte volzinnen, en met uitsluiting van alle tusschenzinnen, en tusschen elke twee zinnen een oogenblik van zeer korte rust liet volgen, maar bijna niet één prediker bezit die gave om dat te kunnen doen. Juist bij het improviseren spreken neigen we vanzelf tot langer zinnen, met tusschenzinnen doorvlochten, en die zijn voor het medischuldbelijden ganschelijk ongeschikt.

Bij zulk een Schuldbelijdenis moet elke inspanning om den zin te vatten, gemeden worden. De geest in ons moet volkomen rustig kunnen zijn, en dit nu is alleen mogelijk, zoo er ééne vaste formule van schuldbelijdenis, die we van der jeugd af kennen, en die, omdat ze met zorg opgesteld werd, zoo kon worden gesteld, dat ze in korte, ritmische zinnen, gedachte na gedachte tot uitdrukking brengt, en die gedachten zoo op elkander laat volgen, dat ze van een vast uitgangspunt, langs geheel oordelijken weg, de ziel op een bepaald eindpunt doen aankomen.

Een formuliergebed is hier alzoo volstrekt onvermijdelijk. Alleen het formuliergebed van Schuldbelijdenis kan tot het doel leiden; kan prediker en gemeente vereenigen; en aan de gemeente zelve het gevoel geven van aaneenschuiting, van saambinding, en van het komen tot éénezelfde uiting. Juist het formuliergebed geeft bij het schuldbelijden het gevoel, dat de prediker bidt in aller naam, voor allen en als aller tolk.

Hij spreekt het dan wel uit, maar het zijn de gedachten, overleggingen en stemmingen die in de gemeente op dat oogenblik leven. Het zijn haar woorden, en hij is haar orgaan.

Een andere vraag is het intusschen of het kortere en het langere gebod van onze Liturgie hiervoor geven wat ze geven moeten.

Doch daarover nader.

Uit de Press.

Aan de verdere beschouwing van Dr. H. H. Ruyper ontleenen we nog het volgende:

Ons principieel bewaar tegen het voorstel Ravincik zal onzen lezers thans duidelijk geworden zijn. Opheffing van de Theol. fac. aan de Vrije Universiteit om die te vervangen door de kerkelijke School, zou niet alleen voor de Vrije Universiteit de gemadegaly blyken, maar ook de overwinning berogen aan een beginsel, dat naar onze overtuiging lijnrecht in strijd is met de tradities van het Gereformeerde leven.

De laatste vraag, die wij wenschen te behandelen naar aanleiding van het voorstel Ravincik, is: deze of de Kerken *practisch* met dit voorstel gemaak zullen zijn. Voor zelden gaat de vraag naar het beginsel of de opleiding der a.s. Dienaren des Woords kerkelijk behoort te zijn of niet, veel te diep, en boerme de vraag, wat praktisch voor de kerken het meeste voordeel belooft, veel meer belangstelling in.

Na zijn alle Gereformeerden het zonder onderscheid hierover eens, dat bij de opleiding der Dienaren des Woords op twee dingen de nadruk valt. Vooreerst: hierop, dat de kerken een vasten waarborg moeten bezitten, dat het onderwijs geheel en al overeenstemt met de belijdenis der kerk. Al was het onderwijs nog zoo wetenschappelijk, al bleek, dat de studie nog zoo diep ging, de kerk zou niet gebouwd, maar verwoest worden, wanneer hare a.s. Dienaren des Woords ondervaren werden in een geest, die tegen de Gereformeerde beginselen inging. Prof. Ravincik heeft hierop in zijn brochure zocht den nadruk gelegd. Het valt niet te ontkennen, dat in de dagen der Beaumonttrankische twisten, en in onze eeuw het beoefend der kerken is uitgegaan van de Universiteit, waar de Overheid eigenmachtig leeren aanstelde, die de belijdenis der kerken bestreden, in plaats van haar te verdedigen. En wij kunnen volkomen goed begrijpen, dat met die droeve feiten voor oogen, menig ernstig lid der gemeente zich heeft afgevaardigd, of het niet beter was zoodanig bodent te voorkomen door de kerk zelf hare hoogerleeren te laten benoemen. Dan was men althans zeker, dat de waarheid der leer aan de School bewaard bleef. De Kerk kon terstond een hoogerleeraar afzetten, die de Geref. belijdenis niet langer beled. En bij de benoeming kon toezicht worden gehouden, dat alleen ganssch betrouwbare personen de eerste taak ontvingen van de a.s. Dienaren des Woords op te leiden.

Ongetwijfeld weegt dit bewaar ook bij ons zwaar. Hooger dan enig ander belang staat voor ons de vraag, hoe de kerk van Christus in de bezwaren voor zoo schrikkelijke insinking en afval als telkens haar trof. Ook al weten we, dat de kerk hier op aarde nooit volmaakt zal zijn; al leerde de ervaring, dat de kerk altijd aan het inslinken van de dwaling bloot staat, en reformatie na een zeker tijd steeds weer noodig blijkt, dit geeft ons het recht niet, hierin liddelijk te berusten, maar legt ons veeleer de plicht op, alle middelen na te spreken, die dit gevaar kunnen tegengaan.

Stond het dan ook meeterdaad zoo: door een Vrije Universiteit wordt de kerk zeker bedreigd in hetgeen voor haar het heiligste is, de zuivere belijdenis der waarheid, en met een kerkelijke hoogerleeraar van de kerk even zeker waarborgd, dat de belijdenis zover zek schudmachinaal worden, dan zou men niet oogenblik aarzen, en de kerkelijke School boven elke andere wijze van opleiding verkiezen.

Maar -- en juist daarin schuilt de zwakheid

van dit argument -- de ervaring heeft geleerd, dat deze tegenstelling onjuist is. Van de Universiteit is tweemaal in ons vaderland het beoefend geweest, waar daartegenover staat, dat twee beoefende hoogerleeren in het meest krachtig bolwerk zijn geweest voor de Geref. meerde belijdenis, en de kerk in Nederland niet dankbaarder en groter erkeken kan, wat haar in de uiteenwende theologien, die te Leiden, Utrecht, Franeker en Groningen, onderwijs hebben gegeven, geschenken is. Terwijl de ervaring in Schotland en Amerika reeds duidelijk genoeg heeft getoond, dat het zeggen: Met een kerkelijke School staat ge veilig, veel te hout gesproken is. Daar had men het beginsel, dat de opleiding kerkelijk moest zijn, in toepassing gebracht. Daar kon dus de boom aan de vruchten beoordeeld worden. En de vruchten hebben bewezen, dat de kerkelijke School evenveel voor het inslinken van kettersche geleuens bloot staat ja, dan een kerkelijke School juist door den grooten invloed, die de kerkelijke hoogerleeren op de Synode uitoefenden, wellicht nog gevaarlijker worden kon dan een Universiteit, die niet van de kerken uitging.

Het gevaar zit niet in de Universiteitsidee of in de kerkelijke School op zich zelf, maar in het menschele hart. Wie hoog staat, loopt altoos gevaar van diep te vallen. En de mannen, die de hoogste plaats innemen, de plaats der wetenschappelijke eere, hebben bijzondere gezonde noodig, om kinderlijk eenvoudig het geloof der gemeente te blijven belijden.

Tegen dat gevaar moet gewaakt worden, maar die wacht bij het beginsel "kan de kerk evenveel op een Universiteit als bij een kerkelijke School betrekken, wanneer de land tusschen de kerk en de Universiteit goed is gelegd. Dat waren onze Vaders in de 17e eeuw gevoeld. Hoe ernstig de kerk was om de kerk in Leiden's Hoogeschool, hoe schrikkelijk de scheuring was daardoor in de kerk teweeg gebracht, zij hebben er zelfs niet aan gedacht, tot een Seminarie de toelucht te smeen, en de Theol. fac. aan de Universiteit te onttomen. Het enige, waarop zij aandrongen, rusteloos met nooit verzuwend ijver, op Generale en Provinciale Synodes was, dat een rechte hand tusschen Hoogeschool en kerk zou gelegd worden.

Het vraagstuk, hoe deze band gelegd moest worden, is destijds niet tot oplossing gekomen. Voor een deel lag de oorzaak daarvan in den ouw- der Staten, die aan de kerken geen de minste reggingschap over de school wilden toekennen. En voor een ander deel lag de oorzaak in het verschil van meening in de kerk zelf tusschen de "Academie en de "Ecclesiastieken", de hoogerleeren aan de Hoogeschool en de leiders in de kerkelijke vergaderingen, de hoogerleeren vonden dan wat al te bindend en de kerken waren ook in die dagen niet licht volkomen. Had men reeds destijds over en weer iets toegegeven, men zou sterker hebben gestaan tegenover den tegenstand van de Overheid en zoowel de kerken als de Hoogeschoolen zouden er beter bij gevaaren zijn.

Thans is de toestand veel gunstiger voor een degelijke, principieele oplossing geworden. De Vrije Universiteit heeft met de Overheid niets uitstaande en kan volkomen naar eigen inzicht haar verhouding tot de kerk regelen. En van het vroeger antagonisme tusschen de Hoogerleeren, die prat waren op de Academische voorrechten en de kerkelijken, die liest alle macht in handen kregen, is geen sprake meer.

Voor een deel is deze oplossing zonder strijd dan ook reeds verkregen, niet het minst door den vloot der Hoogerleeren aan de Vrije Universiteit zelf. Wij bedoelen de vraag welke waarde na het Universiteitsexamen is toe te kennen met het oog op de toelating tot de Bediening des Woords. In vroeger tijd hebben de Hoogerleeren met hand en tand het recht verdedigd, dat de Universiteit had, om het examen af te nemen en werd een na examen door de kerken schier als een beleediging der Hoogeschool aangezien. Zelfs Voetus kan niet nalaten den spot te drijven met de "kerkelijken", die meenden beter te kunnen examineren dan de Hoogerleeren. En de kerkelijken hebben van hunne zijde niet gerust voordat het gehele recht van examen der a.s. Dienaren des Woords in praeparatoir en preceptorio, aan de Hoogerleeren onttomen en in hun handen overgegaan was. Een Academisch examen bestond niet meer. De Hoogerleeren ondervaren, de Kerken examinerden.

Thans in een oplossing verkregen, die veel juuster is. De kerken zachten, dat de a.s. Dienaren des Woords eerst examen zullen doen aan de Vrije Universiteit (of de Theol. School) en het bewijs zullen overleggen, dat de Hoogerleeren hen wetenschappelijk onderzocht hebben. Daarbij ligt een concessie aan de school van niet geringe betekenis. Het kan thans niet meer voorkomen, dat een student na een of twee jaar de collegies beoocht te hebben, zich zelf aanmeldt voor het kerkelijk examen. De kerken zachten dat de Hoogerleeren eerst getuigen zullen, dat naar hun oordeel de wetenschappelijke ontwikkeling van hun leerling voldoende is om candidaat te worden voor het ambt van Dienaar des Woords. De Hoogerleeren hebben dus een zelfstandig recht van oordeel gekregen, dat door de kerken erkend wordt. Maar ook gekeerd heeft geen der Hoogerleeren er aan gedacht voor de Academische examen geldigheid te eischen met het oog op de kerken. Er is juist omgekeerd van hunne zijde er op aangedrongen, dat de kerken daarna een zelfstandig hun eigen onderzoek zouden instellen naar kennis, belijdenis en leven van de te beroepen Dienaren. En gelukkiger oplossing kan niet worden gevonden, waarbij de rechten van de School en van de kerk evenzover worden gerespecteerd.

Met dit voorbeeld voor oogen schijnt het niet onmogelijk ook voor de andere hangende quaesties een oplossing te vinden. Die quaesties loopen eigenlijk over twee hoofdpunten: vooreerst over de benoeming der hoogerleeren in de Theologie en ten tweede over het toezicht op het onderwijs, dat door de hoogerleeren gegeven wordt.

Niemand ontkent, dat de kerken het hoogste belang hebben bij de vraag, wie tot Hoogerleeren zullen worden aangesteld. Waar de kerken aan deze Hoogerleeren hun a.s. Dienaren des Woords toevertrouwen, daar moeten de kerken ook zekerheid hebben, dat het onderwijs geheel in overeenstemming is met hare belijdenis. En niet alleen moet deze controle worden geëeend bij de benoeming, maar ook voortdurend, opdat zoodra er een raad komt, de kerken in staat zijn tusschen beide te treden.

Mogen we verder verwijzen naar onze artikelen over *Invoering?*

Het is goed, en noodzakelijk, dat deze gewichtige quaestie kalm en ernstig, en dus vooral principieel besproken worde.

Eerst daartoe wordt men in staat de be- teekenis van een *compromis* te beoordeelen.

formeerde kerk [weér] openbaar te doen worden; dat hij te dien tijde in zijne vergadering van [met geheele terzijdestelling van de in 1816 opgelegde organisatie en van alle daaruit voortgevloeide regleminten en bepalingen] voor de kerk te [weér] aanvaard heeft de [oude en nog immer afgeschafte] Gereformeerde Kerkenordening, laatstelijk vastgesteld in den jare 1619 door de Nationale Synode van Dordrecht, met de uitzonderingen, vastgesteld door de Generale Synode van de Gereformeerde kerken in Nederland den 17 Juni 1892 te Amsterdam vergaderd; dat zijne kerk dienovereenkomstig nu geconstitueerd is als de Gereformeerde kerk te [weér] en thans in éénszelfde kerkerverband leeft met alle Gereformeerde kerken, op de bedoelde Generale Synode te Amsterdam vertegenwoordigd en vermeld op de lijst, die door deze Synode bij missive van 17 Juni 1892 aan de Regeering is overgled.

Hiermede zijne kerk in de hooge bescherming der Overheid, bij de Grondwet ook haar gewaarborgd, aanbevelende, biedt hij Uwe Majesteit, onder toebijding van de genade van Jezus Christus -- zijne eerbiedige hulde.

den

Welk doende de kerkeraad van de Gereformeerde kerk te (Namen van de leden van den kerkeraad, eerst onderling en dan afkeerig, met aanwijzing daarvan achter den naam.)

Consulent.

Aans. De woorden tusschen de verbaute haakjes geplaatst [], kunnen naar verkiezing veggelaten worden.

Namens Deputaten voornemend, M. NOORDWIJ, Schied.

CLASSIS ZIERIKZEE.
VAN WISSEKERKE.

Met dezen maakt de raad der Geref. kerk te Wisselkerke, met toestemming der Classis, aan de zusterkerken bekend, dat we van een bijna twee honderd kerken de som van bijna vier honderd gulden hebben ontvangen, waarvoor wij haar, nevens den Heere, nogmaals onzen dank betuigen, want we zijn er door geholpen, zoodat de zaak van de pastorie in orde is.

We hebben een nieuw hypotheek op deszeve genomen en met bovengenoemde vier honderd gulden de schuldeisers, die met veel minder tevreden waren, afbetaald.

Dus nu heeft de kerk heel wat minder schuld, maar de financiële toestand is toch nog niet zuiver.

Benevens een hypotheek op het kerkgebouw, bestaat er nog een leening groot f. 1000, -- waarmede jaren lang gehandeld is, alsof die niet bestond; rechtelijk zijn die obligaties waarde- loos, maar wij achten dien toestand niet zuiver.

Wij zullen nu doen in eigen omgeving, wat we kunnen om wat geld bij elkander te krijgen. De Classis zal ons met de kas voor Hulpbeoeyende kerken bijstaan, terwijl we de kerken nogmaals, met toestemming der Classis, optekken, om iets van het hare af te zonderen, om ons te helpen uit den onzuiveren toestand.

We kunnen vele van die obligaties voor veel verminderden prijs terugkopen; dus zusterkerken, wilt ons helpen!

Dat 's Heeren zagen op onze pogingen rusted

Namens den Kerkeraad, P. DEK BOER.

Wisselkerke, 27 Maart 1899.

Prov. Syn. van de Geref. kerken in Noord-Brabant en Limburg.

De Geref. kerk van Klundert, aangewezen om de Prov. Synode op te roepen, maakt bij dezen bekend, dat die Synode D. V. zal gehouden worden te Raamsdonk, in het kerkgebouw der Geref. kerk, op Dinsdag 6 en zoo nootdij, Woensdag 7 Junj a.s.

Stukken voor het Agendum, namem der afgevaardigden, enz. worden ingewacht voor Dinsdag 16 Mei, bij den eersterondergeteekende.

Namens den Kerkeraad, J. D. V. V. VELDEN, A. C. V. DEIMMELEN.

THEOLOGISCHE SCHOOL.
Aan de Kerkeraden.

CANDIDATA-EXAMEN.

De heeren: C. Oussoren (adres: Kampen) A. van Dijk (adres: Nieuwerkerveld a/v IJssel) en F. H. Boersma (adres: Kampen) zijn, na het Candidaats examen (tweede geleelte) met goed gevolg te hebben afgelegd, beverdort tot Candidaten in de Godgeleerdheid. Dienavolgens is hun toegestaan, in de Geref. kerken "een stichtelijk woord te spreken", in de openbare samenkomst der Gemeente, op uitnodiging en onder leiding van den Kerkeraad.

Het Collège van Hoogerleeren der Theol. School, In zijn naam: L. LINDEBOOM, Secretaris. Kampen, 29 Maart 1899.

Buitenland.

Duitschland. Nog eens Dr. Schell.

De onderwerping van Dr. Schell aan de uitspraak van de congregatie van den Index blijft in Duitschland nog steeds het onderwerp van bespreking.

Het scheen eerst dat de Roomsche hoogerleeraar van Würzburg zich zou verzetten, maar ten slotte boog hij toch voor de hiërarchie.

Dat de leerlingen van Dr. Schell door de Roomschen mochten verworpen worden, begriep een ieder wanneer men weet, dat hij schreef: „Ook de Godgeleerdheid weet zich slechts op één manier gebonden, -- gebonden aan de feiten; ook zij kent slechts één kenmerk van werkelijkheid: dat de zaak in overeenstemming zij met de rede, volgens de hoofdwetten van alle ervaring en alle denken. Ook de theoloog kent maar een grans voor de wetenschappelijke vrijheid: de waarheid zoodals hij haat heeft leerenzien. En hij erkent als waarheid slechts dat, wat zich uit de feiten laat bewijzen en wat in den diepten zijn geschiedt is tot verklaring van de werkelijkheid en tot overwinning van alle onvolkomenheden en onovereenkomstige tegenstrijdigheden.“

Zonneklaar blijkt uit deze woorden dat Schell niet staat op het standpunt waarop een Roomsche theoloog behoort te staan. Ze passen alleen in den mond van mannen die de menschele rede als richtsnoer aannemen en van een bovennaatuurlijke openbaring niets willen weten.

De nadeling tot het optreden van de congregatie die de censuur heeft over de uitkomende boeken schijnt verklaard te moeten worden uit het feit dat Dr. Schell het op-

treden der Jezuiten vooral in de bekende zaak van Leo Taxil heeft veroordeeld. Maar het is volkomen te recht dat hij veroordeeld werd. Wie als bijv. de *Ref. Kirchensalbung* Dr. Schell beschuldigt, dat hij zijn geweten heeft laten verkerken, begrijpt het systeem niet waarop de Roomsche kerk is gebouwd. Zoolang men geloof dat aan den Roomschen paus de macht is toegekend om als stedehouder van Christus op aarde over alle kerkelijke zaken te heerschen, zoo lang moet elkem het hoofd buigen ook wanneer uit naam van den paus eene congregatie eene uitspraak heeft gedaan. De daad van Dr. Schell is dus volstrekt niet uit een zedelijk oogpunt af te keuren, al wekte zijne houding bevreemding. Immers een drietal dagen voor zijne onderwerping nam hij onder toeljing van zijne studenten, den schijn aan alsof hij zich niet zou buigen onder het zijne geschriften veroordeelend vonnis. Toen sprak hij van „waarheidsmoed“, plichtsvervulling“, die nooit aan de opportuniteit mocht opgeofferd worden, een leeraar mocht niet als een mummie zijn academisch leven doorbrengen en hij wilde niet door dubbelzinnigheid als een gebroken man leven.

Daarna verklaarde dezelfde Dr. Schell, dat uit de liefde tot de waarheid de gehoorzaamheid jegens de van God gestelde kerkelijke overheid voortvloeit. De eening moet het offer der gehoorzaamheid brengen, want het welzijn van het geheel staat hooger dan dat van den enkelen mensch. Van zijn standpunt uit had Dr. Schell beter gedaan met te verklaren, dat het heel van het individu gelegen is in zijne vereniging met het geheel der kerk. Volkomen naar waarheid heeft Dr. Schell, althans van uit het Roomsche standpunt gesproken: „Alleen in het belang der waarheid heb ik ook tegenover het hierderlijk ambt de handeling der onderwerping volvoerd en wel in den zin, dat waarheid en kerkelijkheid aan elkander verbonden is.“ Alleen is het te verwonderen dat dezelfde studenten die de eerste verklaringen toelichten welke er op schenen te wijzen dat Dr. Schell zou breken met Rome, ook een warm applaus deden hooien, toen hun hoogerleeraar mededeelde, dat hij zijn tegenstand opgaaf.

Dat de leer van Dr. Schell velen Roomschen veracht voorkwam, was bekend; ook had men zeker wantrouwen in zijn leerlingen, die verdaacht werden niet te gelooven aan de eeuwigheid der hellestraffen, en vreemde denkbeelden hadden in de leer der laatste dingen. Daarom werden de kandidaten tot de priesterwijding uit Würzburg, vóór dat zij de wijding ontvingen, genoodzaakt om het Loteransen IV te ondertekenen. Den dag vóór de wijding moesten de kandidaten niet alleen trouw zweren aan de geloofsbelijdenis van het concilie van Trente, maar ook aan het Loteransen IV en wel met de formule: *ut tenet et tenet servat*. Allen hebben wel aan dien eisch voldaan, doch er blijkt uit, dat Dr. Schell en zijne leerlingen met wantrouwend blikken werden aangezien. Daarom verwondert het ons te meer, dat Dr. Schell zijn Dogmatiek kon uitgeven met approbatie van den bisschop van Würzburg.

Herleving van het Gereformeerde bewustzijn.

De Gereformeerden in Duitschland vormen bijna overal eene minderheid. De kinderen der Gereformeerden bezoeken voor een groot deel Christelijke staatscholen waarop de Lutherische catechismus wordt geleerd.

Daarover heeft men zich zes jaren geleden bij de regering beklagd, en men kreeg ten antwoord, dat wanneer op het leerplan eener school de Lutherische catechismus tot grondslag van het Godsdienstonderwijs gelegd werd, om dat de meerderheid der schoolgaande kinderen Lutherisch is, dit niet insloot dat de Gereformeerde leerlingen genoodzaakt zouden zijn om den Lutherischen catechismus te leeren, zij zouden zich den catechismus kunnen eigen maken, die met hunne kerkgemeenschap overeenkomt. Daarom is het in de instellingen voor hooger onderwijs in het district Aurich, waar vele gereformeerde leerlingen gevonden worden, tot hertoe gewoonte geweest dat bij het catechetisch onderwijs, de Lutherische of de Heidebergische catechismus tot grondslag gelegd werd, naar de kerk waartoe de leerlingen behooren. In de overige inrichtingen voor hooger onderwijs in de provincie Hannover is het aantal leerlingen van Gereformeerden huize over het algemeen gering; aan het Gymnasium te Göttingen zijn er 29. Te Göttingen kunnen de Gereformeerden den Heideberger Catechismus leeren. Hetzelfde is het geval op het Gymnasium te Goslar. De minister heeft nu aan het koninklijk provinciaal schoolcollegie opgedragen, om te zorgen dat ook in andere instellingen voor hooger onderwijs in de provincie Hannover, niemand genoodzaakt worden zal, om tegen den wil van ouders of voogden, den Lutherischen catechismus te leeren, en dat het een iegelijk zal vrij staan uit dien catechismus te leeren, die in de kerkelijke gemeenschap, waartoe de ouders behooren, geldig is.

Dit antwoord van den minister geeft den Gereformeerden in Pruisen moed om nu ook gedaan te krijgen dat op de lagere scholen de Heideberger catechismus geleerd wordt door leerlingen van Gereformeerden huize. Het is ongetwijfeld een misstand, dat de Lutherische catechismus geleerd moet worden door kinderen wier ouders Gereformeerd zijn. Ook verheugt het ons dat er Gereformeerden in Duitschland gevonden worden die er voor strijden dat de Heideberger catechismus door hunne kinderen op de school geleerd wordt. Doch wij vragen: zal het wel veel laten? De geest der school zal toch wel Lutherisch blijven.

De onderwijzers verdranden niet al laten zij de Gereformeerde kinderen den Heideberger opzeggen. Liever zagen wij dat de Gereformeerden in Duitschland waar dit enigzins mogelijk is, gingen ijveren voor Vrije Gereformeerde hoogere en lagere scholen. Vooral is er behoefte aan eene hooge school op Gereformeerden grondslag.

Frankrijk. De Protestantische faculteiten in gevaar.

Elk jaar loopen de Protestantische theologische faculteiten te Parijs en te Montauban gevaar om hare rijkssubsidie te verliezen. Deze geldelijke ondersteuning is wel niet groot, ze bedloopt voor iedere faculteit ongeveer f. 14,000 's jaars, maar toch zonder haar loopen zij groot gevaar opgeheven te zullen worden; voor eenige jaren werden van het budget eenige rijksbeurzen voor aanstaande dienaren der Protestantische kerk afgenomen; daarin is voorzien door den arbeid der officieuze Synoden. Maar het is de vraag of men geneigd is om tot behoud der faculteit een f. 28,000 's jaars te offeren.

Wij vragen ons telkens af: Waarom volgt men en in Duitschland en in Frankrijk niet het voorbeeld, dat in Nederland door de oprichting der Vrije Universiteit gegeven is? Waarom niet de zaak van de opleiding van aanstaande dienaren des Woords onttrokken aan de wiselente in-

Met verduidelijking uit het Kerkblad van 31 Maart 1899.

DEP. CORR. MET DE OVERHEID.

Deputaten van de Gereformeerde kerken voor de correspondentie met de Hooge Overschied geven bij dezen, nu het hun gebleken is, dat de eerste jaargangen van het *Kerkblad* maar weinig bekend zijn geworden bij de kerkeraden -- nogmaals het concept dat in hoofdzak moet gevolgd, wanneer de kerkeraad zijne kerk wettig bij de Hooge Regeering wil bekend doen worden.

Door den kerkeraad dient dan het volgende adres, of zegel, opgezonden te worden: *Aan Hare Majesteit de Koningin*.

Goeit met verschuldigd eerbied te kennen de kerkeraad van de Gereformeerde kerk te [] dat hij onder leiding en medewerking der Gereformeerde Classis van [] te dezer plaats gekozen en opgetreden is, om de Geref.

Officieele Berichten.